Published on *Melano.hu* (https://www.melano.hu)

(M)ilyenek a finnek?

Létrehozás: 12/14/2015 - 21:43
Szerző: Aranyi Péter
[1]
Milyenek a finnek? Milyen sztereotípiák élnek a magyarokban a finnekkel kapcsolatban? Vajon mi az összefüggés az erdő, a Kalevala, a finn metálzene, a gumicsizma és a Nokia, a kéregedény és a finn design között?
Kapcsolódó cikkek:
Gyári munkásnak állt a finn énekesnő [2]

A (M)ilyenek a finnek című tárlat egy különleges sétára invitál, mely gazdagon és mozgalmasan színre vitt anyagával ezekre a kérdésekre keresi a választ. A kiállítás és a hozzátartozó, egész évben látogatható kulturális és tudományos programsorozat a néprajz, a kulturális antropológia eszköztárát felhasználva igyekszik a finnekről alkotott képet mélyíteni és árnyalni. Egy év meglepően hosszú időtartam egy időszaki kiállítás esetében, azonban a Néprajzi Múzeum évszakról-évszakra megújítja az egyik termet, melyek elősegítik, hogy mindig más és más témákkal frissüljön a kiállítás. A soron következő Alvar Altao finn építész, formatervező lesz, akinek főbb alkotásainak bemutatása kerül majd sor, egyfajta „vérfrissítésként” a kiállítás anyagába. A tárlat néhány ismert vagy kevésbé ismert témát, tárgycsoportot körüljárva, elemezve próbál választ adni kérdéseinkre, azonban nem törekszik a teljességre. A bemutatáshoz három fogalmat hív segítségül: a sztereotípiát, a hagyomány többféleképpen értelmezhető definícióját és a reflexivitást.

A hagyományhoz való viszonyulásunk újra- és átértelmezése mindig – és most különösen – időszerű, ezért a kiállítás gondolati vezérfonala a hagyomány kérdése. Bemutatja a finnek hagyományhoz fűződő viszonyát, ennek változását, s ezen keresztül utalásokat tesz a magyarok viszonyulásaira is. A tárlat a hagyományos kultúra elemeitől elindulva, a hagyomány, a kitalált hagyomány és a modern hagyomány megjelenési formáit bemutatva eljut napjaink meghatározó finn cégeinek termékeihez, miközben kutatja a „finn csoda” titkait.

Finn csoda
Ahhoz, hogy az ún. „finn csodát” megértsük, ismernünk kell az elmúlt század finn történelmét dióhéjban. Az első világháborút követően közel 100 éves orosz függőség után Finnország felszabadult, I. Sándor orosz cár befolyása végleg megszűnt az országban. Két évtized „békeidő” után „az ezer tó országa” ismét harcolni kényszerült Oroszországgal, az ún. téli háborúban, ahol Finnországot a svédek, ill. egy zászlóaljnyi önkéntes magyar is segítette. A hazai toborzás során több, mint 25 ezer magyar jelentkezett, ám végül összesen 346 fő vett részt a háborúkban. A finn nemzet hősies küzdelmek során súlyos károkat okozott a Vörös Hadseregnek, és szinte minden csatát megnyert, ám mégis feladni kényszerült a háborút. Az ezt követő béketárgyalásokon Finnország területeket adott át Oroszországnak, azonban az új országhatárokon kívül rekedt finneket hazájukba szólították, és biztosították az ott élőket, hogy ugyanakkora földterületet kapnak, mint amekkora volt nekik szülőföldjükön. Kb. 400 ezer karéliai finn betelepítése történt meg akkoriban az anyaországba.

A finn gazdaság a Szovjetunió felbomlásával, hatalmas nehézségekkel nézett szembe, a munkanélküliség 3, 2%-ról négy év alatt 16%-ra nőtt. Később a Nokia telekommunikációs sikereivel a GDP erőteljesen növekedni kezdett, melynek eredményeképpen ma Finnország az Egyesült Királysággal, vagy éppen Franciaországgal van egy szinten az egy főre eső jövedelem szempontjából. A Világgazdasági fórum legfrissebb listája szerint az ország a hatodik legversenyképesebb gazdasága, amelyet nagyban a szabadpiaci környezetnek köszönhet.

A finnek és a sztereotípiák

A kiállítás szervezőerejét a sztereotípia fogalma jelenti: a másik népről alkotott kép és ennek viszonya saját önképükhöz. A sztereotípia egyszerre rendkívül szűk és nagyon tág fogalom, a benne foglalt általánosítás a kultúra szerves része. Egyfajta kategorizálás, ami segít (vagy korlátoz) a különböző társadalmi közegekben való tájékozódásban, az ismeretek elrendezésében, rendszerezésében, értékelésében. Leegyszerűsít és általánosít, ugyanakkor lehetővé teszi bizonyos társadalmi csoportokról, kultúrákról alkotott kép átgondolását, újrarajzolását. A kiállítás néhány kiemelt, középpontba állított fogalom és jelenség (természethez fűződő viszony, az erdő „primitív" népe, szauna, mökki, Kalevala, sport, mobiltelefon, design stb.) segítségével – sokszor ismétlődő motívumokkal – vezet végig a jól ismert képzeteken, értelmezi, sok esetben újraértelmezi őket. A tárlat – miközben szembesít a saját magunkról alkotott képpel – felhívja a figyelmet a finn népről alkotott kép hasonlóságaira és különbségeire is úgy, hogy közben történeti kontextusba helyezi azt.

Módszertani vezérfonalként a reflexivitás fogalmát igyekszik használni, a felvetett kérdéseket a változásban bemutatva. Miképpen jelennek meg a bemutatott kérdéskörök a reflexiók különböző szintjein, a tudományosság, a finnekhez valamiért vonzódó közember, illetve a hétköznapi ember szintjén? A kiállítás a finnek és magyarok „közös vonásainak" felvázolásával arra a kérdésre is keresi a választ, hogy valójában miért is olyan fontosak a magyaroknak a finnek.

A tárlat anyagát a Néprajzi Múzeum Európa-gyűjteményének finn tárgyai, finnországi és magyar múzeumok anyaga és finn cégek Magyarországon kapható termékei alkotják, melyet kiegészítenek a Néprajzi Múzeum felhívására magánszemélyektől érkezett finn vonatkozású tárgyak.

Mátyás és finnugorok

A spanyolok +15 fokban még télikabátot viselnek, és kesztyűt húznak. A finnek pedig kifekszenek napozni. Így is lehetne jellemezni a híres „északi" virtust, ami valahogy rájuk fokozottan igaz. No persze, aki idehaza meghallja azt, hogy finn, az vagy Kimi Raikönnenre, vagy a Nokiára gondol, - mely nem mellesleg gumicsizmák gyártásával kezdte-, vagy a nyelvrokonságra, ami nem éppen csak nyelvi. Manapság genetikairól persze nehezen beszélhetünk, hiszen a nyelvrokonságot pillanatnyilag sem cáfolni, sem megerősíteni nem képes a genetikai rokonítás eszköztára - akkor sem, ha a honfoglalók csontjainak tanúsága szerint őseik egy része (talán 15%-a) finnugor eredetű lehetett. A mai magyar populációban ez az arány talán 5% körül van.

Honnan is ered a nyelvrokonság felismerése? Mátyás király uralkodása idején hallott orosz kereskedőktől arról, hogy keletre még mindig élnek rokonaink, ezért fel akarta kutattatni és Magyarországra szándékozta telepíteni őket. Ennek oka a török harcok emberveszteségeiben volt keresendő. A Mátyás indította királyi expedíció útjáról, sorsáról semmit nem tudunk. Mindenesetre a magyar és az obi ugor nyelvek kapcsolatának felismerésének ez az első ismert emléke. A finnugor nyelvrokonság gondolatát a 16. században vetik fel határozottabban: Mathias de Miechow krakkói kanonok a Tractatus de duabus Sarmatiis c. művében még a magyarok és a Káma-vidéki Jugriában élő népek nyelvének hasonlóságáról ír, míg br. Siegmund de Herberstein osztrák diplomata a Rerum Moscovitarum Commentarii-ban (1549) már nem csak a jugriai manysik, hantik és a magyarok nyelvének rokonságát veti fel, de azt is állítja, hogy a magyarok innen költöztek a Kárpátok közé. 1671-ben Georg Stiernhielm svéd tudós beszámolt a lapp, észt és finn nyelv hasonlóságáról, illetve a

finn és magyar közti hasonló szavakról. A hamburgi orvos és polihisztor Martin Vogel szintén kísérletet tett a finn, lapp és magyar nyelvek rokonítására. Ő a szóegyezéseken, etimológiákon kívül már nyelvtani párhuzamokra is támaszkodik, amikor e nyelvek rokonságát kimondja. A lapp, finn és magyar nyelv rokonságát még G. W. Leibniz is említi a De originibus gentium c. művében –egy közös ősnyelv leszármazottainak tartja ezeket.

Korántsem igaz tehát az a téves, de mai is élő elképzelés, hogy a Habsburg-ház érdeke volt a magyarok önbecsülésének megnyirbálása a „halszagú finn rokonság" felfedezésével, hiszen az efféle elméletek jóval korábban keltek életre. Az MTA megalakulásakor még vita volt a finnugorizmusról, azonban ma már kétségtelen, és elfogadott tény a nyelvészek számára, hogy „minimum" nyelvrokonok vagyunk.

Zenei nagyhatalom

Napjaink egyik legismertebb finn kulturális exportcikke a metálzene. A „Milyenek a finnek. c. kiállítás ezt is igyekszik körüljárni. Finnország sikere a műfajban az ország és a finn kultúra egy újabb, kortárs sztereotípiáját hozta létre. A finn metálzene az 1990-es évektől népszerű a nemzetközi zenei életben, az ország együttesei számos heavy metal típust képviselnek. Az együttesek egy része a hagyományos finn kultúra elemeit (Kalevala, népmese és népzene) alkalmazza, speciális szimbolikát használ, bizonyos fokig Finnországot és a finnséget képviseli. Másik része a hagyományos témáktól és a finnségtől is eltávolodva inkább nemzetközivé válik. A külső szemlélő számára is látható jegyekkel ellátott, azaz a finn metálbandákhoz kapcsolódó ruhák, kiegészítők viselése Magyarországon is hétköznapi dolognak számít, az utcán sétálva, vonaton ülve, fesztiválokon járva a finn metálzenéhez köthető ruhákat viselő fiatalokkal lehet találkozni. A ruhadarabok, kiegészítők általában a zenekar logójának és lemez-, később CD-borítójának reprodukciói, koncertturnéhoz kapcsolódó termékek.

Tulajdonképpen még mindig megmagyarázhatatlan az a tény, hogy miért alakul rengeteg heavy metal együttes Finnországban, és miért van olyan sok finn együttes a nemzetközi élvonalban. A legkézenfekvőbb magyarázatnak a finnekre jellemző elfojtott szenvedély, depresszió, sötétség, őszinteség és keserűség tűnik. A kamara kiállításon bemutatott együttesek Finnország egy másik, újabb oldalát hangsúlyozzák: egyfelől még mindig az erdő népével, a Kalevalával találkozunk - azonban az is megmutatkozik, hogy saját hagyományaikból miként teremtenek új zenei stílusokat, illetve a nemzetközi zenei trendeket hogyan adoptálják finn módon az együttesek. Másfelől a finn metál által képviselt zenei, szöveges és vizuális világban visszaköszönnek mindazok a jegyek, melyekkel a Finnországra jellemző sztereotípiákban találkozhattunk (erdő, tó, szauna, sötétség, minőség), ezáltal valamilyen szinten azokat is reprodukálják, új tartalommal töltik meg.

Úgy tűnik nagykorúvá vált a finn pop zene is, mely helyet követel magának a világzene élvonalában. Beérését annak köszönheti, hogy felnőtt egy olyan generáció Finnországban, amely alapvetően a ritmusos, fülbe mászó, dallamokat képviselő poppot hallgat. Az ilyen zenének Finnországban legsikeresebb képviselője Anna Abreu, aki szinte a semmiből robbant be a finn zenei életébe. Korán, 16 évesen fedezték fel a finn Pop Idol tehetségkutató show-ban, 2008 megnyerte a rangos elismeréssel járó EMMA-díjat, rá egy évre pedig az MTV Europe Music Awards legjobb finn női előadója lett. Ekkor Anna már hazája legkeresettebb, és legjobban kereső énekesnője lett, olyan professzionális hátszéllel, mint a Sony BMG, akik úgy tűnik komolyan gondolják, hogy világsztárt faragjanak a kishölgyből, hiszen az idén 20. életévét betöltő Anna tavaly debütált a Vinegar c. számának remixével az Egyesült Királyságban. Magyarországon először nekünk nyilatkozott egy villáminterjú erejéig a finn-portugál énekesnő, ezt ezen a linken lehet elérni, illetve hamarosan napvilágot lát Anna Eastedennel készült interjúnk is, ahol a Los Angelesben élő színésznő elmeséli többek között, hogy milyen volt Budapesten.

Szerző: Aranyi Péter

Az írás másodközlés, eredetileg megjelent a Szép Élet Magazin 2010/05 számában.

Tags:
Finnország [3]
finnugor [4]
Panoráma:
Finnugor [5]

Forrás webcím: https://www.melano.hu/milyenek_a_finnek

Hivatkozások
[1] https://www.melano.hu/sites/default/files/articles/howarethefinns_01.jpg
[2] https://www.melano.hu/gyari_munkasnak_allt_a_finn_enekesno
[3] https://www.melano.hu/tags/finnorszag
[4] https://www.melano.hu/tags/finnugor
[5] https://www.melano.hu/panorama/finnugor